

Geliş Tarihi : 26.11.2023
Kabul Tarihi : 29.02.2024

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1396265>

Durmuş, N. (2024). Bilgi-iktidar ilişkisi bağlamında *Hayvan Çiftliği* ve *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* romanları. *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(23), 171-194. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1396265>

BİLGİ-İKTİDAR İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA *HAYVAN ÇİFTLİĞİ* VE *BİN DOKUZ YÜZ SEKSEN DÖRT* ROMANLARI

Necmiye DURMUŞ¹

ÖZ

İngiliz yazar George Orwell, kendi sosyo-kültürel gerçekliğinin etkisiyle kurguladığı romanlarında, bilginin egemen güçler tarafından nasıl ve hangi araçlarla üretilerek kullanıldığını işlemekte ve böylece bilgi-iktidar ilişkisini gözler önüne sermektedir. Özellikle, *Hayvan Çiftliği* ve *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı romanları, yazarın, hem bilgi-iktidar düzleminde şekillenen kendi sosyo-kültürel birikiminin etkilerini taşımakta hem de bu birikimin daha açık bir şekilde analiz edilmesine olanak sunmaktadır. Bu çalışmada, Michel Foucault'nun bilgi-iktidar üzerine serrettiği görüşlerinden faydalanılarak Orwell'in ilgili romanlarında iktidarlar tarafından bilginin nasıl üretildiği, hangi yöntemlerin bilgi üretimine ve dolaşımına katkı sağladığı bilgi sosyolojisi perspektifiyle betimsel olarak çözümlenmektedir. Analiz neticesinde, ilgili romanlar kapsamında, bilginin iktidarlar tarafından üretilerek topluma propaganda ile servis edildiği ve bunun; düşman algısı yaratarak korkuyla, gözetim ve denetimle disiplin altına alarak, bilgileri çarpıtma ve geçmişi değiştirme yöntemiyle bir meşrulaştırma gerçekleştirilerek yapıldığı bulgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi sosyolojisi, Bilgi, İktidar, Foucault, Orwell, *Hayvan Çiftliği*, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, necmiyedurmus@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2663-3215>

Date Received : 26.11.2023

Date Accepted : 29.02.2024

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1396265>

Durmuş, N. (2024). *Animal Farm* and *Nineteen Eighty-Four* in terms of knowledge-power relationship. *HUMANITAS - Journal of Social Sciences*, 12(23), 171-194. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1396265>

ANIMAL FARM AND NINETEEN EIGHTY-FOUR IN TERMS OF KNOWLEDGE-POWER RELATIONSHIP

Necmiye DURMUŞ²

ABSTRACT

British author George Orwell, in his novels, which he constructed under the influence of his own socio-cultural reality, deals with how and by what means knowledge is produced and used by the dominant powers, and thus revealing the relationship between knowledge and power. In particular, his novels *Animal Farm* and *Nineteen Eighty-Four*, both carry the effects of the author's own socio-cultural background shaped on the knowledge-power level and allow for a clearer analysis of this background. In this study, using Michel Foucault's views on knowledge-power; how knowledge is produced by the powers in Orwell's relevant novels and which methods contribute to the production and circulation of knowledge are analysed from the perspective of the sociology of knowledge descriptively. As a result of the analysis, it is found out within the scope of these novels that the knowledge is produced by the governments and served to the society through propaganda; and this is done by creating the perception of an enemy, by disciplining it with fear, surveillance, and control, and by legitimizing it by distorting the knowledge and changing the past.

Keywords: Sociology of knowledge, Knowledge, Power, Foucault, Orwell, *Animal Farm*, *Nineteen Eighty-Four*

² Ph.D. Student, Istanbul University, Institute of Social Sciences, necmiyedurmus@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-2663-3215>

Giriş

Tarih boyunca bilginin üretim şekilleri değişiklikler göstermekle beraber, bilginin çoğunlukla dönemin siyasal erkini elinde bulunduranlar tarafından kendi amaçları doğrultusunda biçimlendirilerek toplumsal dolaşıma sokulması gerçeği aynı kalmaktadır. Bu noktada, bilgi sosyolojisinin temel dinamiğini oluşturan bilginin nasıl üretildiği ve toplumsal fonksiyonu önem kazanır. Bireylerin hayatlarında etken olan belirli normlar ve sosyal kabullerin hâkim iktidarlardan bağımsız düşünülemediği; toplumu denetleyen, yönlendiren ve baskı altında tutan unsurlar olduğu ortaya çıkmaktadır. İngiliz yazar George Orwell, kendi sosyo-kültürel gerçekliğinin etkisiyle kurguladığı romanlarında, bilginin egemen güçler tarafından nasıl ve hangi araçlarla üretilerek kullanıldığını işlemekte ve böylece bilgi-iktidar ilişkisini gözler önüne sermektedir. Romanlar, toplumsalın izdüşümlerini barındıran sosyolojik birer metin olarak kabul edilirlerse; toplumda gerçekleşen bilginin üretimi sürecinin edebî kurgulardaki deneyimleniş biçimini incelemek toplumsal gerçekliği daha net anlamak için bir fener işlevi görecektir. Buradan hareketle, her iki romanın hem yazarın bilgi-iktidar düzleminde şekillenen kendi sosyo-kültürel birikiminin etkilerini taşıdığı hem de bu birikimin daha açık bir biçimde analiz edilmesine olanak sunduğu argümanı ortaya konulabilir. Dolayısıyla bu çalışmada, George Orwell'ın *Hayvan Çiftliği* ve *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı romanlarında yer alan karakterler ve kurumlar Michel Foucault'nun bilgi-iktidar ilişkisi konusundaki görüşleri bağlamında betimsel olarak analiz edilerek, bu karakterlerin toplum içerisinde temsil ettikleri kişi ve kurumların bilgiyi üretme ve bireyler üzerinde iktidar kurma modelleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Analize geçmeden önce ilgili romanlara dair literatürde ulaşılan çalışmalara da değinmek gerekmektedir.

Distopya türünün en önemli örneklerinden olan *Hayvan Çiftliği* ve *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı romanlar bağlamında, romanların ya her ikisini ya da sadece birini ele alan, çoğunlukla İngiliz dili ve edebiyatı alanında çalışmalar bulunmaktaysa da (Tanrıverdi, 1998; Darmaz, 2009; Baykal, 2013; Keskin, 2014; Kıyak, 2014; Özçelik, 2015; Ergun, 2016; Köseman, 2016; Tuna, 2016; Tuna, 2017; Dikiciler, 2017; Ördem, 2017; Rashid, 2017; Aşkaroğlu, 2018; Bozkurt vd., 2018; Ekiz, 2018; Kalelioğlu, 2018; Khdhir, 2018; Ulutaş & Aydın, 2018; Prettyman, 2019; Savaşan, 2019; Bölükmeşe & Gülcan, 2020; Çelik, 2020; Turna, 2020; Güleç, 2021; Saleh, 2021; Sesh, 2021; Şahin, 2021; Talalweh, 2021; Yaseen, 2021; Balcı, 2022; Özpınar, 2023) sosyoloji alanında sadece üç çalışmaya (Çakır, 2014; Müftüoğlu, 2015; Altıparmak & Durakoğlu, 2021) ulaşılabilmektedir. Her iki romana ilişkin Türkiye dışında yapılan çalışmalar, çok sayıda olmaları ve bu makalenin hacminin sınırlılığı nedeniyle konularına göre gruplandırılarak verilecektir; ancak bu çalışmalar içerisinde de bilgi-iktidar bağlamında müstakil bir analiz yapan incelemeye rastlanmamakta; sadece konuya yakın bir düzlemde propaganda, otorite, eşitlik ve demokrasi temalarını ihtiva edenler gözlemlenmektedir. Kategorileştirilen makaleler şu şekildedir: Propaganda (Yeo, 2010; Senn, 2015), çeviribilim (Amirdabbaghian & Shunmugam, 2019), ütopya-distopya (Resch, 1997; Wanner, 1997; Vaninskaya, 2003; Milner, 2009; Gruenwald, 2013), mekân/heterotopya (Lewis, 2011), metinlerarasılık (Wilson, 2011), Orwell hakkında (Claeys, 1985; Hammond, 2000; Miller, 2004; Rodden, 2007; Delany, 2011; Sahoo, 2016), dil/dilbilim (Feder, 1983; Buchowski vd., 1994), eşitlik/demokrasi (Dwan, 2012), görsel medya (Varricchio, 1999), otorite/otoriterlik (Eagan, 2007), psikoloji (Carpentier, 2014), diğer (Frodsham, 1985; Hunt, 2013; Rodden, 2010). Yer verilen bu incelemeler içerisinde, bilginin oluşum süreci ve kimler tarafından üretildiği sorunsalı ya yer almamakta ya da yetersiz kalmaktadır. Ayrıca ilgili romanlar, kahir ekseriyetle sosyolojik bir bakış açısından değil, ilgili disiplinlerin perspektifi baz alınarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar bazı çalışmalar toplumsala dokunan analizler yapsalar da bu incelemenin temelini oluşturan bilgi sosyolojisinden uzak bir noktaya düşmektedirler. Bu

sebeple, literatürün ayrıntılı bir değerlendirmesi yapılmayacak, sadece sosyolojik bir perspektif sunan çalışmalara değinilecektir.

Sosyoloji alanında yapılan “Edebiyat Sosyolojisi Çerçevesinde George Orwell’in Distopya Romanlarında Toplum Tasavvuru: 1984 ve *Hayvan Çiftliği* Örnekleri” başlıklı tez çalışmasında Müftüoğlu (2015) iktidar gücünün tahakküm, baskı ya da totalitarizm aracı hâline dönüşmesini irdelemektedir. Müftüoğlu (2015) sosyolojik bir bakış açısı geliştirmesine rağmen, iktidarın tahakkümünü kurması noktasında bilgi üretiminin sorunsallaştırılmasının önemini görmezden gelmiştir. İngiliz dili ve edebiyatında yapılmış, ancak sosyolojik bir bakış açısına sahip olan Tanrıverdi’nin (1998) çalışmasında, Huxley’in *Cesur Yeni Dünya* ve Orwell’in *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı romanları karşılaştırılmaktadır. Tanrıverdi (1998) iktidarın bireyler üzerinde kullandığı gücün etkilerine yoğunlaşırken bu gücün propaganda ve reklamlarda üretilen bilgilerle nasıl desteklendiği noktasını da irdelemektedir. Böylece, bu çalışmayla aynı düzlemde yer almakta; ancak hem analizlerinin bilgi sosyolojisi bağlamında olmaması ve sığ kalması hem de *Hayvan Çiftliği* adlı romanı içermemesi nedeniyle bu çalışmadan farklılaşmaktadır. Darmaz (2009) Orwell’in *Hayvan Çiftliği* ve *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, William Golding’in *Sineklerin Tanrısı* ve Joseph Conrad’ın *Karanlığın Yüreği* adlı eserlerini, başta İngiliz toplumu olmak üzere, özellikle Avrupa toplumlarında meydana gelen sorunları içeren toplumsal eleştiri yönünden incelemiştir. Darmaz’ın (2009) çalışması, her ne kadar edebiyat alanında yazılmış olsa da çoğunlukla sosyolojik bir perspektifi de benimsemektedir. Rashid (2017) ise *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* ve *Fahrenheit 451* romanlarında totaliter rejimlerin hafızayı değiştirip, silip yerine ideolojik amaçlar doğrultusunda yeni bellekleri nasıl koyduğunu incelemiştir. Bilginin üretilmesinde belleğin önemli bir yeri olduğu için Rashid’in (2017) tezinin bu çalışma için yol gösterici olacağı düşünülmektedir; fakat tezin *Hayvan Çiftliği* romanını ele almaması önemli bir farklılıktır. Prettyman (2019) “The Changing Face of Dystopia Represented in George Orwell’s *Nineteen Eighty-Four* and Terry Gilliam’s *Brazil: A Cultural Materialist Study*” adlı çalışmasında, söz konusu eserlerde materyal koşulları ve tarihsel bağlamları inceleyerek, eş zamanlı yaşam koşullarının bu eserlerdeki distopya fikrinin şekillenmesinde önemli ve belirleyici bir rol oynadığını ileri sürer. “*Hayvan Çiftliği: Anti-Komünizm Propagandası mı Bürokrasi Eleştirisi mi?*” adlı makalede Çakır (2014) Orwell’in *Hayvan Çiftliği* ve *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı eserlerini Sovyet deneyimini eleştirmek amacıyla kurguladığını ve bu romanları geleceğe dönük negatif projeksiyonlar olarak görmenin onları bağlamından koparmak olduğu ifade eder. Çakır’a (2014) göre Orwell’in adı geçen romanlarına sınıf mücadelesi perspektifiyle yaklaşılmalı ve tarihsel-toplumsal koşullar göz önüne alınmadan bir çözümleme yapılmamalıdır. Saleh (2021) edebiyat alanında bir çalışma gerçekleştirirse de güç politikaları okumasını *Hayvan Çiftliği* ve *Sineklerin Tanrısı* romanları üzerinden yapar. Güç ve politikanın iki ayrılmaz olgu olduğunu vurgulayarak, Foucault’nun baskıcı ve normalleştirilmiş güce dair fikirlerinin incelediği iki romanda da görülebildiğini ifade eder. Her ne kadar baskıcı güç, normalleştirilmiş güçten daha etkili olsa da normalleştirilmiş güç de aynı ölçüde yıkıcıdır (Saleh, 2021, s. 55). “*Hayvan Çiftliği* Adlı Eseri Bağlamında George Orwell’in Tarihi ve Sosyolojik Tespitlerini Değerlendirme” başlıklı makalede ise Altıparmak ve Durakoğlu (2021) Orwell’in romanında, bilhassa ideal düzen bağlamında, tarihsel ve sosyolojik yansımalar üzerinde dururlar. Makalede (Altıparmak & Durakoğlu, 2021) *Hayvan Çiftliği*’nde kurgulanan olayların Rus Devrimi’nde yaşananlarla benzerliklere sahip olduğu ileri sürülmektedir. Altıparmak ve Durakoğlu’na (2021) göre Orwell’in gerek kurgusunda gerekse de yaşadığı dönemde “tarih, bir topluma daha acı bir şekilde ideal bir sistem özleminin gerçekleşmediğini göstermiştir” (s. 1920).

Özcesi; yapılan değerlendirmeler sonucunda görülmektedir ki, bu çalışma kapsamında incelenecek olan Orwell’in her iki romanını bir arada analiz eden çalışmalar sınırlı sayıdadır. Hem Türkiye’de hem de yurtdışında gerçekleştirilen araştırmalarda, her iki romanı da kapsayan

ve temel bir yaklaşım olarak bilgi sosyolojisinin bakış açısını benimseyen bir analiz göze çarpmamaktadır. Ayrıca, her ne kadar propaganda, ast-üst ilişkisi, diktatörlük, ideoloji, ikna ve rıza, tahakküm gibi konular üzerine odaklanılsa da bilginin üretimi, bilgi-iktidar düzleminde bilgi sosyolojisi perspektifiyle açıklanmamaktadır. Makaleler genellikle edebiyat disiplini çerçevesinde yer aldığı için değerlendirmeler deskriptif olmakta; romanların edebi açıklamaları ve karakter incelemelerinin ilerisine geçememektedir.

Foucault'da Bilgi-İktidar İlişkisi

Post yapısalcı düşünürler arasına dâhil edilen Foucault, özellikle bilgi ve iktidar ilişkisi üzerine farklı açılardan gerçekleştirdiği sosyolojik analizleriyle dikkat çekmektedir. Foucault'nun eserlerinde bilginin üretimi, tarih boyunca nasıl yeniden üretildiği ve iktidar yapılarıyla ilişkisi sürekli çözümlenen konuların başında gelmektedir. Foucault (2016) iktidarı şu şekilde tanımlamaktadır; “iktidar [...] bireyler arasındaki bir tür ilişkidir. Bu tür ilişkiler spesifik ilişkilerdir; yani mübadeleyle, üretimle, iletişimle hiçbir ilgileri yoktur; ama onlarla birleştirilebilirler. İktidarın karakteristik özelliği, bazı insanların başka insanların davranışlarını az çok bütünüyle (ama asla tamamen ve zorlamayla değil) belirleyebilmeleridir” (Foucault, 2016, s. 55). Foucault'ya (2016) göre iktidar toplumda sadece bir tane ve bir yerde değildir; “bir toplum, bir iktidarın, sadece tek bir iktidarın uygulandığı üniter bir gövde değildir; bir toplum, gerçekte, farklı ama yine de spesifiklerini muhafaza eden iktidarların yan yana gelmesi, ilişkisi, koordinasyonu ve hiyerarşisidir” (s. 145). İktidar, bireylerin edimlerini belirlemekte ve hatta üzerlerinde kontrol sağlamaktadır. Bu denetim süreci, her zaman güç kullanarak olmasa da yine de bireylerin bazı davranışlarını kısıtlama, onları yönlendirme şeklinde işleyebilmektedir. Foucault'nun kendi ifadeleriyle iktidarın bireyler üzerindeki denetim ve onları özneleştirme süreci şöyle işlemektedir:

[...] iktidar biçimi bireyi kategorize ederek, bireyselliğiyle belirleyerek, kimliğine bağlayarak, ona hem kendisinin hem de başkalarının onda tanımak zorunda olduğu bir hakikat yasası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale eder. Bu, bireyleri özne yapan bir iktidar biçimidir. *Özne* sözcüğünün iki anlamı vardır: Denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan özne ve vicdan ya da özbilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanmış olan özne. Sözcüğün her iki anlamı da boyun eğdiren ve tabi kılan bir iktidar biçimi telkin ediyor (Foucault, 2016, s. 63).

İktidar, bireyleri özneleştirerek onları edilgen bir duruma sürüklemekte ve bireyler üzerindeki hâkimiyetini pekiştirmektedir. Bu özneleştirme süreci, denetim ve bağımlılık aracılığıyla işlemekte; iktidar bir yandan özneyi denetlerken diğer yandan da mücadele gücü minimuma inmiş bağımlı kimlikler yaratmaktadır. İktidarın, bireyler üzerindeki denetimi çeşitli şekillerde faaliyet gösteren bir eylemler kümesidir. İktidar; “[...] kışkırtır, teşvik eder, baştan çıkarır, kolaylaştırır veya zorlaştırır, genişletir ya da sınırlar, aşağı yukarı muhtemel hale getirir; uç noktada kısıtlar ya da mutlak olarak engeller” (Foucault, 2016, s. 74). Foucault (2001) “iktidar ilişkilerinden ve onları yönetebilecek ve düzenleyebilecek rasyonalite biçimlerinden” (s. 45) bahsederken, bu ilişkilerin çok çeşitli ve farklı şekillerde olduklarından, “masum aile ilişkilerinde veya bir kurum ya da yönetim içinde- veya herkesin bildiği özel rasyonalite biçimlerine sahip olan hükmeden ve hükmedilen sınıflar arasındaki iktidar ilişkilerinde” (s. 46) olabileceklerini belirtir. Bütün bu tanımlamalar ve tasvirlerden görülmektedir ki “iktidar ilişkilerinin bulunmadığı bir toplum ancak soyutlamada var olabilir” (Foucault, 2016, s. 74).

İktidarın bireylerin davranışlarını belirleyebilme yolu ise çoğunlukla ürettiği bilgilerden geçmektedir. Üretilen bilgiler topluma dağıtılarak toplumsal bir kontrol sağlanmaktadır. İktidar ve bilginin birbiriyle bütünleşme durumunu Foucault “iktidar-bilgi” (1992, s. 34) tabiriyle betimlemektedir. Foucault’ya (1992) göre “[...] iktidara yararlı olan veya ona ayak direyen bir bilgiyi üretecek olan bilgi öznesinin faaliyeti değil de; iktidar-bilgi, onları kat’eden ve onları oluşturan, mümkün bilgi biçimi ve alanlarını belirleyen süreçler ve mücadelelerdir” (s. 34). Burada Foucault’nun vurgulamak istediği nokta, iktidar-bilginin üretimindeki aşamalar ve yöntemlerdir.

Foucault’ya (2016) göre “[...] iktidarı belirleyen bir sürü etken vardır. Ancak rasyonelleşme iktidar üzerinde aralıksız olarak çalışır ve spesifik biçimler alır [...] İnsanların insanlar tarafından yönetilmesi [...] belli bir rasyonelite türü gerektirir” (s. 55). İktidar, ürettiği bilgileri ve gerçekleştirdiği eylemleri meşrulaştırmak için onları rasyonelleştirmelidir. Aksi takdirde, üretilen bilgiler inandırıcı olmayacak; toplumsal etkisi ya kısa sürecek ya da hiç etkide bulunmayacaktır. İktidar, bu rasyonelleştirmeyi de birçok form ve araç altında gerçekleştirir. Bunlar; “[...] silah tehdidiyle, sözün etkisiyle, ekonomik eşitsizlikler aracılığıyla, az çok karmaşık denetim araçlarıyla, arşivli ya da arşivsiz gözetim sistemleriyle uygulanmasına göre, belirgin, sabit ya da değişebilir olan ya da olmayan, maddi dispozitif’leri olan ya da olmayan kurallara göre, vb.” (Foucault, 2016, s. 78). İktidarın ürettiği bilgi her yerdedir:

[...] bilginin ancak iktidar ilişkilerinin askıya alındığı yerde olacağını ve bilginin ancak onun emirlerinin, taleplerinin ve çıkarlarının dışında gelişebileceğini düşündüren koskoca bir gelenekten de vazgeçmek gerekmektedir. Daha çok, iktidarın bilgi ürettiğini (ve bunu yalnızca bilgiyi yararlandığı için teşvik ederek veyahut da yararlı olduğu için uygulayarak yapmadığını), iktidar ve bilginin birbirlerini doğrudan içerdiklerini; bağlantılı bir bilgi alanı oluşturmadan iktidar ilişkisi olamayacağını, ne de aynı zamanda iktidar ilişkilerini varsaymayan ve oluşturmayan bir bilginin ve bilgi alanının olamayacağını kabul etmek gerekir (Foucault, 1992, s. 33).

İktidar, her bilgi üretim sürecinde ve yayılımında etken bir unsur olmakta; iktidardan bağımsız bir bilginin üretilerek dolaşıma çıkması düşünülememektedir. Foucault’nun bilgi-iktidar ilişkisi üzerine düşünceleri; iktidarların bilgiyi ürettikleri, bilgi üretiminin aynı zamanda iktidar üretimi anlamına da geldiği ve bilgi-iktidar ilişkisini anlamak için geçmiş ile bugün arasındaki bağlantıları çözümlemenin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu tasvirler, ilerleyen bölümlerde hem Orwell’in yaşamında hem de kurguladığı metinlerdeki bilgi-iktidar ilişkisinin varlığını açıklamak üzere yol gösterici olacaktır.

Orwell ve Bilgi-İktidar İlişkisi

Gerek kurgu metinler gerekse de kurmaca olmayan eserler, ister istemez yazarlarının zihnî arka planından beslenmektedir. Her yazar, içinde yaşadığı tarihsel-toplumsal koşullardan etkilenmekte; fikirleri, düşünceleri o kültür ve gündem içerisinde şekillenmektedir. Yazarlar, toplumsal ortamları içerisinde gerçekleşen olayları kendi tarihsel-kültürel birikimleri neticesinde yorumlayarak istedikleri ölçüde eserlerine yansıtırlar. Özellikle kurgu türünde yazılan metinlerde yazarların düşünceleri içeriğe daha çok etkide bulunabilmekte ve çoğu yazar bunu bilinçli bir motivasyonla gerçekleştirmektedir.

Asıl adı Eric Arthur Blair olan İngiliz yazar George Orwell, 1903 yılında Bengal’de doğmuş ve 1950’de Londra’da vefat etmiştir (Rodden, 2007, s. xii-xvi).³ Kısa süren hayatına birçok roman ve makale sığdıran Orwell’in en önemli görülen eserleri ise *Hayvan Çiftliği* ve *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*’tür. Yaşamını çok çeşitli görevlerde bulunarak ve farklı yerlerde geçiren Orwell’in hayatını Hammond genel olarak bir çelişkiler yumağı olarak betimlemekte ve bu ifadesini şu şekilde açıklamaktadır:

[...] bir serseri, bir okul müdürü, bir köy dükkancısı, bir asker, bir radyo yapımcısı ve İç Muhafız alayında çavuş oldu. Nadir yetenekli bir siyaset yazarı, Cobbett ve Defoe geleneğinde bir denemeci ve zamanının sosyal ve politik konularında açık sözlü bir yorumcu oldu. Ayrıca aslen İngiliz olan, yirminci yüzyıl teknolojisinden hoşlanmayan ve bahçecilik, yaban hayatı ve mevsimlerin geçirilmesi hakkında basit bir hisle yazan bir adamdı. Radikal bir sosyalist olarak, İngiltere Kilisesi ve monarşi gibi kurumların ilginçliğini sevdi. O eski bir Etonluydu; ancak parasızlarla ve Wigan madencileriyle eşit şartlarda görülmek istedi. (Hammond, 2000, s. xii).

Orwell (1970, s. 309-316) yaşamsal tecrübesinde geçirdiği aşamaları, böylelikle de politik görüşünün oluşumunu ve bunun yazma deneyimine etkilerini “Why I Write” adlı makalesinde dile getirmektedir. Yazar, öncelikle Burma’da beş yıl süresince, kendisinin uygun olmayan meslek şeklinde tanımladığı Hindistan İmparatorluk Polis Teşkilatında polis olarak çalışır; bu görev sonrasında ise yoksulluk ve başarısızlık duygularıyla karşılaştığını belirtmektedir. Bu durum, yazarın otoriteye olan doğal nefretinin artmasına yol açarak onu ilk kez işçi sınıflarının varlığından tamamen haberdar eder. Burma’daki işinin emperyalizmin doğası hakkında biraz bilgi verdiğini; ancak bu deneyimlerin doğru bir politik yönelim vermek için yeterli olmadığına değinir (Orwell, 1970, s. 313). Orwell’in düşüncelerine form veren asıl süreç 1936-37 arasındaki İspanyol Savaşı ve diğer olaylardır; ona göre 1936’dan beri yazmış olduğu her ciddi çalışma dizisi, doğrudan ya da dolaylı olarak totalitarizme karşı ve demokratik sosyalizme yönelik yazılmıştır (Orwell, 1970, s. 314).

Orwell’in gerçekleştirmeyi en çok istediği şey siyasal yazıyı bir sanat hâline getirmektir. Kendi ifadeleriyle bu amacını şu şekilde nakletmektedir:

[...] Başlangıç noktam her zaman bir partizanlık ve haksızlık hissidir. Bir kitap yazmak için oturduğumda kendime “Ben bir sanat eseri üreteceğim” demiyorum. Bunu yazıyorum çünkü açığa vurmak istediğim bazı yalanlar var, dikkat çekmek istediğim bazı gerçekler var ve ilk endişem bir soruşturma yapmak. Fakat aynı zamanda estetik bir deneyim olmasaydı, bir kitap yazma işini, hatta uzun bir dergi makalesini bile yapamazdım. Çalışmamı incelemeye önem veren herkes, açık bir propaganda olsa bile, bir politikacının alakasız olduğunu düşündüğü bir şeyden daha fazlasını içerdiğini görecektir (Orwell, 1970, s. 314-315).

Orwell (1970, s. 312), yazma motivasyonlarını sıralarken bunlardan ikisini tarihsel saik ve politik amaç olarak nitelendirir. Tarihsel saikini “olayları olduğu gibi görmek, gerçekleri bulmak ve gelecek nesillerin kullanımı için onları saklamak” biçiminde betimleyen Orwell politik amacını ise “dünyayı belli bir yöne itme arzusu, diğer halkların elde etmek için çabalamaları gereken toplum türü fikrini değiştirmek” (Orwell, 1970, s. 313) olarak ifade etmektedir. Ayrıca, yazarın düşüncesine göre “hiçbir kitap politik önyargılardan tamamen arınmış değildir. Sanatın siyasetle hiçbir ilgisi olmaması gerektiği düşüncesi siyasal bir tutumdur” (Orwell, 1970, s. 313). Orwell’in gerçekleri ortaya çıkarmak için tarihsel bir çaba

³ Bu ve bundan sonra yer verilecek İngilizce kaynaklardan yapılan alıntılar, makale yazarının kendi çevirileridir.

içerisine girmesi, bilginin oluşumunda bir yandan tarihsel-toplumsal koşulların diğer yandan da bilgi-iktidar ilişkisinin önemini göz ardı etmediğini imler. Yazar, bu gayretiyle gelecek nesillere doğru bilgileri ulaştırmak istemekte ve bu şekilde olayların arkasındaki gerçekliklerin görülebilmesini sağlamaktadır. Dahası, politik bir amaca matuf yazımında Orwell, tarihsel saikiyle bütünleşmekte ve toplumsala ulaşan bilginin güvenilirliğini irdeler.

Orwell'ın politik görüşlerinin yazımına yansımalarının net bir örneği olarak *Hayvan Çiftliği* adlı romanı verilebilmektedir. 1945 yılında yayımlanan *Hayvan Çiftliği*, Orwell'ın yaptığı şeyin tam bilincinde, politik amacı ve sanatsal amacı bir bütün olarak birleştirmeye çalıştığı ilk kitaptır (Orwell, 1970, s. 316). Zira, romanın hemen başında ölen yaşlı domuz Old Major, Karl Marx'ı⁴; diğer hayvanlar üzerinde iktidar konumunda olan iki domuzdan Napoléon Josef Stalin'i; Snowball ise Lev Troçki'yi anımsatmaktadır (Tuna, 2016, s. 89). Orwell, "İspanya İç Savaşı'nda faşizme karşı Troçkistlerin yanında savaşmış [...] ve Birleşik Marksist İşçi Partisi'nin saflarında yer almış"tır (Çakır, 2014, s. 308). Bu romandan dört yıl sonra yayımlanan *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'te ise Stalinizm'in kınanmasına ve totaliter yöntemlerin çoğalmasına karşı bir uyarı ileri sürmekte ve dogmatik söylemlerden kaçan sağduyulu sosyalist bir pozisyonda konumlanarak sistemik terörün insanlıktan çıkarıcı niteliklerini ortaya koymaktadır (Decker, 2007, s. 133). Prettyman'e (2019, s. 2) göre de bu iki kitap, Orwell'ın yaşam deneyimlerinin bir sonucudur; faşizm, komünizm, baskı ve manipülasyon hakkındaki fikirlerini bir araya getirir. Rus Devrimi'ni, hükümet propagandasını ve iktidara tapınmayı yakından izleyen Orwell, son kurgusal siyasal eserlerini yazmak için bunlardan ilham almıştır. Kısacası, "gerek *Hayvan Çiftliği* gerekse de *1984*, dönemin politik atmosferi içinde, yaşanan Sovyet deneyimini eleştirmek için kaleme alınmıştır" (Çakır, 2014, s. 315). Bu durum, hem yazarın kendi tarihsel-toplumsal koşullarından etkilenerek romanlarını kurguladığını hem de kendi gerçekliğini oluşturan iktidarlara bağımlı bilgilerden bağımsız olamadığını ve bundan duyduğu rahatsızlığı irdeleme isteğini göstermektedir.

Hayvan Çiftliği ve Bin Dokuz Yüz Seksen Dört Romanlarında Bilgi-İktidar İlişkisi

Bu çalışmadaki bakış açısının Foucault'nun bilgi-iktidar ilişkisinden hareketle şekillenmesi dolayısıyla, toplumda egemen durumdakilerin diğer gruplar üzerinde hâkimiyet kurmasının meşrulaştırılması noktasında bilginin üretimi ve bunun çeşitli yöntemler aracılığıyla yayılımı üzerinden bir analiz yapılacaktır. Bir yandan, Orwell'ın *Hayvan Çiftliği* adlı romanında hâkim sınıfın ürettiği bilgileri bir propaganda aracılığıyla nasıl toplumsal bir kabule dönüştürdüğü incelenecek diğer yandan ise *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'te totaliter rejimin, tarihsel ve güncel bilgilerle oynayarak ve ayrıca toplumu baskı altında tutarak kendi iktidarını nasıl sağlamlaştırdığı çözümlenecektir. Bilginin üretimi ve toplum tarafından kabul görmesi için tercih edilen yöntemler; düşman algısı yaratılarak korkuyla, gözetim ve denetimle disiplin altına alma, bilgileri çarpıtma ve geçmişi değiştirerek bunu meşrulaştırma ve üretilen bilgilerin propagandası biçiminde kategorik olarak başlıklandırılarak iki roman bağlamında da değerlendirilecektir. Ancak, değerlendirmeye geçmeden önce iki romanın da kısa birer özetinin verilmesi uygun görülmektedir.

⁴ Bazı görüşlere göre Lenin'i çağrıştırmaktadır. Bkz. Gencer Çakır (2014). *Hayvan çiftliği: Anti-komünizm propagandası mı bürokrasi eleştirisi mi?* Sosyologca, 7, 312.

Hayvan Çiftliği (Orwell, 2008) fabl tarzında ve hiciv içeren bir romandır. Eser, bir çiftlikteki hayvanların isyan etmesi ve çiftliği ele geçirmeleriyle başlar. Hayvanlar arasında bir hiyerarşi ortaya çıkar ve yönetici sınıf olarak, daha akıllı oldukları düşünülen domuzlar başa getirilir. Her ne kadar eşitlikçi bir yaklaşım sergilediklerini söyleseler de gün be gün domuzların diğer hayvanlar üzerindeki zulümleri artmaya başlar. Çiftlikteki domuzlar ve onları temsilen Napoléon adlı domuz, hâkim olan sınıfın gerçeklikleri nasıl kendi çıkarları için çarpıttıklarını göstermesi bakımından önemli bir karakterdir. Önceleri tüm hayvanların eşit olduğunu savunan, insanlara benzememek adına kararlar alan ve bu kararları çiftlikteki bir duvara yazdıran Napoléon, zaman geçtikçe giderek insanlara benzemeye ve hayvanları sömürmeye başlar. Böylece, insanların yönetimi altında ezilen hayvanlar, çiftlik sahibinin kaçırılması ve yönetimin hayvanlara geçmesiyle bu sefer de kendi cinslerinden bir yönetici tarafından ezilmişlerdir. Değişen sadece bir yöneticinin gidip diğerinin gelmesidir, ama olan yine yönetilen sınıfa olur.

Orwell'in 1949 yılında yayımlanan son romanı *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* (Orwell, 2010) ise yazara göre yakın bir gelecek olan 1984 yılında Okyanusya adlı bir devlette geçer. Dünya, Okyanusya, Avrasya ve Doğu Asya şeklinde üç devletin hâkimiyetinde şekillenirken bu devletlerden ikisi genellikle birbirleriyle savaş hâlinindedir. Totaliter bir rejim izleyen Okyanusya, Büyük Birader'in önderliğinde bir parti aracılığıyla yönetilir. Halk; iç parti, dış parti ve proleterlerden meydana gelmektedir. Düşüncenin kontrol altına alınması amacını güden parti, özellikle yönetici sınıf haricindeki dış parti üyelerinin zihinsel kontrolünü sağlama üzerine bir politikaya sahiptir. Tele ekranlar, mikrofonlar, düşünce polisi, yenikonuş gibi yöntemlerle disipline edilmeye çalışılan bireyler, partinin geçmişi sürekli kendi gerçekliklerine göre değiştirme girişiminin birer piyonudurlar. Proleterler ise kale alınmayan, düşünceleri önemsenmeyen, açlıkla mücadele eden bir grup olarak resmedilir. Romanın başkarakteri Wilson Smith bir dış parti üyesi olarak arşiv dairesinde çalışarak geçmişteki bilgileri bugüne uygun hâle getirmektedir. Geçmişten hatırladığı bazı ayrıntılar sonucu zihni karışmaya başlayan Winston, partinin politikalarını sorgulamaya başlar ve en sonunda bu direnişini hayatıyla ödemek zorunda kalır.

Disiplin Mekanizmaları: Düşman Algısı, Korku, Gözetim ve Denetleme

Hayvan Çiftliği adlı romanda hayvanların ele geçirdiği çiftlikte hâkim konumda bulunanlar, hayvanların en zekisi olarak kabul edilen domuzlardır; “domuzlar, doğrudan çalışmıyorlar, öbürlerini yönetiyor ve denetliyorlardı. Üstün bilgileriyle, önderliği üstlenmeleri doğaldı” (Orwell, 2008, s. 44). Bilgiye sahip olanın iktidara da sahip olmasının önemli bir örneğini oluşturan romanda “alınması gereken kararlar her zaman domuzlar tarafından ortaya atılıyordu” (Orwell, 2008, s. 47). Domuzlar diğer hayvanlara karşı zulümlerini arttırırken bunu meşru gösterecek birçok yöntem başvururlar; bunlardan biri ise diğer hayvanlar üzerinde hâkimiyetlerini kurma ve pekiştirme kapsamında bir düşman algısı üretmektir. *Hayvan Çiftliği*'nde, çiftliğin insan sahipleri kovulduktan sonra çiftliği ele geçiren hayvanların yöneticisi pozisyonunda olan domuzlar, diğer hayvanları bir yandan çiftliğin eski sahibi olan Mr. Jones'un geri dönebileceği algısıyla korkutmakta diğer yandan da çiftlikten kovulan bir domuz olan Snowball'un çeşitli operasyonlar düzenlediği ve tuzaklar kurduğu algısıyla bir

korku yaratılmaktadır. Düşman algısı meydana getirilerek üretilen bu korkuların disipline edici işlevsel bir yönü bulunmakta ve iktidarlar da bunu ustalıklı kullanmaktadır.

Foucault'ya (1992) göre “bedene işlemlerinin özenli denetimine izin veren, onun güçlerinin sürekli olarak tabi kılınmasını sağlayan ve onlara bir itaatkârlık yarar oranını dayatan [...] yöntemlere ‘disiplinler’ adı verilebilir” (s. 169-170). Disiplin, “toplumsal gövdedeki en ufak unsurlara varıncaya kadar denetleyebilmemizi sağlayan [...] bireylere ulaşmamızı sağlayan iktidar mekanizmasıdır. İktidarın bireyselleştirme teknikleridir. Birini nasıl gözetlemeli, davranışını, tavrını, becerilerini nasıl denetlemeli, performansını nasıl pekiştirmeli, yeteneklerini nasıl çoğaltmalı, en yararlı olacağı yere onu nasıl yerleştirmeli” (Foucault, 2016, s. 149-150) şeklindeki amaçlara hizmet eder. Disiplin, “bedenin iktidarını çözmektedir; onu bir yandan artırmak istediği bir ‘yatkinlik’, bir ‘kapasite’ haline getirmekte; öte yandan da bunların sonucu olarak ortaya çıkabilecek enerjiyi, gücü tersine döndürmekte, ve onu katı bir bağımlılık ilişkisinin içine sokmaktadır” (Foucault, 1992, s. 170). Böylece, “insan bedeni, onun derinlerine inen, eklemlerini bozan ve onu yeniden oluşturan bir iktidar mekanizmasının içine girmektedir” (Foucault, 1992, s. 170). Tanımlardan da anlaşılacağı gibi, iktidarın bireyler üzerindeki disiplin mekanizmaları çok yönlü işlemekte ve disipline edici araçlardan kaçış pek mümkün görünmemektedir.

İktidardaki domuzların propagandacısı olarak çalışan Squealer; “şirret sesli, yerinde duramayan bir hayvandı. Parlak bir konuşmacıydı; zorlu bir konuyu tartışırken bir o yana bir bu yana sıçrar, kuyruğunu hızlı hızlı oynatırdı; nedendir bilinmez, bu hareketleri çok inandırıcı olmasını sağlardı. Squealer için, “Karayı ak yapar,” derlerdi” (Orwell, 2008, s. 29). Bu tasvirde de görülebileceği gibi, Orwell, Squealer’ın ne kadar iyi bir hatip olduğu ve inandırıcılığı üzerinde durur. Squealer çoğu söylevinin ardından “herhalde Jones’un geri gelmesini istemezsiniz!” (Orwell, 2008, s. 51, 72, 86) diyerek hayvanları korkunun denetimi altında tutmak istemektedir. Çiftliğin eski sahibi Jones zamanında birer köle olduklarını düşünen ve eski yaşamlarına dönmek istemeyen hayvanlar, en azından şu an özgür oldukları inancıyla en ağır şartlara bile tahammül göstermeye çalışırlar. Çünkü güvenli hissetmek, bireylerin hayatlarını psikolojik açıdan sağlıklı bir şekilde sürdürmelerini sağlayan en önemli etmenlerden biridir ve buna karşı tehdit hissedildiğinde toplumdaki güven ortamı bozulmaya başlar. Güven ortamının bozulması ise iktidarların güvenlik duygusu üzerinde bir tehdidin varlığını canlı tutarak toplumu yönlendirmelerini daha kolay hâle getirir. Sözlü kanıtlar sunma ve bunların sürekli tekrarıyla, toplum bir tehdidin varlığına inandırılabilir ve böylece de insanların itaat altında tutulmaları kolaylaşır. Squealer’ın yerinde duramayan bir hayvan olması, kuyruğunu hızlı hızlı oynatması ve bütün bu hareketleri insanların televizyondan bilgi edinirken maruz kaldıkları hızlı görüntü akışı, tekrar eden görüntüler veya sürekli tekrarlanan bilgiler gibi unsurlar sonucu, onlara sunulan bilgileri sorgulama fırsatı bulamamaları, adeta başlarının döndürülerek, bir hipnoz ortamında belirli ideolojilerin propagandasının yapılması gibi görülebilir. Chomsky (1997, s. 20) propagandanın düşünceleri değiştirme ve toplumları kitleler hâlinde yönlendirme gücünün yadsınamayacağını belirtmektedir. Amerikan toplumunun Körfez Savaşı’na ikna edilme sürecinde Saddam Hüseyin ile ilgili korkutucu ifadelerin medya aracılığıyla nasıl insanların zihnine birbiri ardına tekrarlarla empoze edildiğini ve böylece de halkın savaşın gerekliliğine inandırıldığını ifade eder (Chomsky, 1997, s. 20). Bunun diğer bir örneği de 11 Eylül saldırıları sonrası Amerikan medyasının tavrında izlenebilir. Kearney’e

(2012) göre; “haber programlarıyla talk-showların görsel ve sözel tepkilerinin neredeyse saplantılı bir şekilde durmaksızın yinelenmesi, halkı bilgilendirme işlevi kadar uyutma işlevi de” (s. 166) görmüştür.

Roman boyunca da Squealer, kendisini çiftliğin yöneticisi olarak konumlandırılan Napoléon adlı domuzun ürettiği bilgileri yaymak ve bunları meşru göstermek için çarpıtılan gerçekleri ikna edici bir dil ve kanıtlarla sunar. Çiftliğe ihanet ettiği gerekçesiyle kaçtığı düşünülen Snowball’un -aslında Napoléon’un iktidara tek başına hâkim olması düşüncesi nedeniyle kaçmak zorunda bırakılmıştır- bir düşman olduğuna dair bilgiler üretilmekte ve çiftlikte gerçekleşen her kötü olayın sorumluluğu Snowball’a yıkılmaktadır. Snowball temsilinde bir düşman algısı yaratılarak, üretilen bilgilere hayvanların inanması rahatlıkla sağlanabilmektedir:

Söylenenlere bakılırsa, Snowball her gece karanlıktan yararlanarak çiftliğe giriyor, yapmadığı uğursuzluk kalmıyordu. Tahılları çalıyor, süt kovalarını deviriyor, yumurtaları kırıyor, fidelikleri çiğneyip eziyor, meyve ağaçlarının kabuklarını kemiriyordu. Artık çiftlikte bir iş ters gitmeyegörsün, suç hemen Snowball’a yükleniyordu. Bir cam kırılrsa ya da bir oluk tıkanrsa, Snowball’un gece gene çiftliğe geldiği, bu işi mutlaka onun yaptığı söyleniyordu (Orwell, 2008, s. 96-97).

Hayvanların hep birlikte yapımına devam ettikleri yel değirmeni inşaatı bir gece çıkan fırtınayla birlikte yıkılınca Napoléon bunun sorumlusu olarak yine Snowball’u gösterir:

Sesini yükseltmeden, ‘Yoldaşlar,’ dedi. ‘Bu işi kim yaptı biliyor musunuz? Geceleyin buraya gelip yel değirmenimizi yıkan düşmanın kim olduğunu biliyor musunuz?’ Sonra birden gürlledi: ‘SNOWBALL! Snowball’un işi bu! Bu hain, sırf kötülük etmek için, planlarımızı bozmak ve aşağılanarak kovuluşunun intikamını almak için, gecenin karanlığına sığınarak buraya kadar geldi ve bir yıllık emeğimizi yok etti. Yoldaşlar, Snowball’u şu anda idam cezasına çarptırılmış bulunuyorum (Orwell, 2008, s. 87).

Bilgilerin üretilerek gerçekliğin çarpıtılması ve buna dair meşrulaştırıcı kanıtların sunulmasında çok kullanılan bir yöntem “ele geçirilen belge” iddiasıdır. İktidarlar tarafından genellikle medya aracılığıyla servis edilerek çok kolay bir biçimde toplumun ikna edilmesine imkân sağlayan ele geçirilen belgeler, elde somut kanıtlar olduğuna inandırılması açısından önemlidir. Belgelerle konuşulduğunda toplum çoğunlukla o belgelerin doğruluk ya da yanlışlığını ilk aşamada düşünmez. Bir olay hakkında ele geçirilen belge veya kanıtların sürekli ve her geçen gün yenisi eklenerek topluma sunulması, insanların algılarını yönlendiren ve onları ikna eden bir duruma dönüşebilmektedir. Ayrıca, ele geçirilen belgelere çoğunlukla toplumun ulaşma imkânı da yoktur ve onlara aktarılan kadarına inanmak -ki zaten inanmalarını sağlayacak kadarı sunulur- ve verilen bilgilerle yetinmek durumunda kalırlar. Bu durum *Hayvan Çiftliği*’nde Snowball’un ihanetini ortaya çıkaran belgelerin bulunması örneğinde görülebilmektedir:

Dehşet verici bir haber aldık. Satılmış Snowball, Pinchfield Çiftliğinin sahibi Frederick’le birlik olmuş! Frederick, bize saldırıp çiftliğimizi elimizden almayı planlıyormuş! Saldırı başladığında, Snowball kılavuzluk yapacaktı. Dahası var. Snowball’un burnu büyüklüğü ve açgözlülüğü yüzünden isyan ettiğini sanmıştık. Oysa yanlışmışız, yoldaşlar. Gerçek neden neymiş biliyor musunuz? Snowball daha başından Jones’un adamıymış! Başından beri Jones’un gizli

ajanıymış. Ardında bıraktığı belgeleri az önce ele geçirdik ve her şey ortaya çıktı (Orwell, 2008, s. 98).

Ele geçirilen sözde belgelerle Snowball'un ihaneti kanıtlanmış ve diğer düşmanlarla iş birliği içinde olduğu gösterilmiştir. Snowball bir yandan çiftliğe zarar vermek isteyen bir düşman iken diğer yandan da diğer düşmanlara yardım eden konumuyla zihinlerdeki düşman imgesini ikiye katlamaktadır. Böylece, düşman algısı daha da sağlamlaşmakta ve çiftlikteki hayvanların bir koruyucuya gereksinim duymaları neticesinde Napoléon'un iktidarını onaylamaları kolaylaşmaktadır. Ayrıca, sahip oldukları sürekli bir korku hâli, onların herhangi bir itirazda bulunmaları ya da isyan etmelerini önlemekte, bu da disipline edilmeleri sonucunu imlemektedir.

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'te ise Okyanusya devletinin en önde gelen düşmanı Emmanuel Goldstein'dir. Devlete sürekli bir tehdit oluşturduğu ve yıkma gayesi güttüğü iddia edilen Goldstein için her gün iki dakikalık bir nefret zamanı ayrılmıştır:

İki Dakikalık Nefret izlenceleri günden güne değişmekteydi, ama hepsinde Goldstein en önemli kişiydi. O, en büyük hain, partinin saflığını kirleten ilk adamdı. Partiye karşı olan, bunu izleyen tüm suçlar, ihanetler, sabotaj eylemleri, karşı doktrinler, sapmalar onun öğretilerinden kaynaklanıyordu. Goldstein hâlâ bir yerlerde yaşıyor ve suikastlar tasarlıyordu, iletiyordu; belki de denizaşırı bir yerde yabancı efendilerinin koruması altındaydı ya da Okyanusya'nın içinde bir yerlerde gizleniyordu-en yaygın söylenti buydu (Orwell, 2010, s. 18).

Tele ekranlardan verilen bu nefret anlarının sonuna yaklaşıldıkça insanlardaki nefret duygusu doruğa ulaşmakta ve iktidarların bilgileri üreterek insanları manipüle etmelerinin açıkça bir örneği görülebilmektedir:

İkinci dakikasında Nefret, çılgınlık düzeyine ulaşmıştı. Seyirciler yerlerinden zıplıyor; ekrandan gelen, insanı çıldırtan koyun sesini bastırma çabasıyla, avazları çıktığı kadar bağıryorlardı [...] Nefretin en ürkünç yanı, katılma zorunluluğu olmamasına karşın, aksini yapmanın, insanın elinde olmamasıydı. Otuz saniye içinde, herhangi bir zorlayıcı tutuma gerek kalmıyordu. Seyircilerin tümünü, bir elektrik akımı gibi, korkunç bir nefret ve kin taşkınlığı, öldürme, işkence etme, yüzleri balyozlarla parçalama arzusu dolduruyor, onları istekleri dışında, yüzleri buruşmuş, bağırıp çağıran deliler haline dönüştürüyordu (Orwell, 2010, s. 20).

Her gün tekrarlanan nefret zamanlarıyla, bireyler bir düşmanın varlığını tekrar tekrar deneyimlemektedir. Düşmanın yaptıkları ve yapacaklarına dair üretilen bilgilerle birlikte şekillenen korku, insanların disiplin altında kalmaya gönüllü olmalarını beraberinde getirmektedir.

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'te tecrübe edilen diğer bir disipline edici unsur ise her yerde bulunan tele ekranlar, düşünce polisi ile Büyük Birader poster ve resimleridir. Bireyler üzerinde tahakküm edici bir iktidar kurulmakta ve bu iktidar tele ekranlar ve posterler gibi simgesel bilgi üretimiyle gerçekleştirilmektedir. Bir yandan yayın yaparken diğer yandan da ortamdaki ses ve görüntüleri kaydedebilen tele ekranlar birer *panoptikon*⁵ işlevi görmektedir; "herhangi bir anda seyredilip seyredilmediğinizi anlayabilmeniz olanaksızdı. Düşünce Polisinin, ne kadar sıklıkla ya da nasıl bir sistemle kimi izlediği bilinemezdi. Her an, canları ne zaman dilerse, alıcısı

⁵ Panoptikon, Foucault'nun Jeremy Bentham'dan esinlenerek geliştirdiği bir hapisane modelidir. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, s. 251-262.

çalıştırabilirlerdi” (Orwell, 2010, s. 10). Tele ekranların ne zaman kayıt aldığı ve izlediği bilinemediğinden *panoptikon* modeli hapishanelere benzer şekilde bireyler her zaman tetikte ve disiplin sınırları içerisinde davranmak zorunda kalır. Tele ekranlar ve düşünce polisi haricinde, Okyanusya’nın lideri pozisyonundaki Büyük Birader’in portresi ve resimleri her yerde bulunmakta ve insanları izliyormuş algısı yaratmaktadır:

Ev için oldukça büyük, renkli bir poster, dipteki duvara asılmıştı. Posterde [...] bir metreden daha geniş, koskocaman bir yüz resmi vardı: Kırk beş yaşlarında, siyah gür bıyıklı, sert çizgileriyle bir erkek yüzü [...] Her katta asansörün karşısında asılı olan poster, kocaman yüzüyle ona bakıyordu. Gözleriyle insanın hareketlerini izliyormuş gibi yapılmış resimlerdi bunlar. Resmin altındaki başlıkta: BÜYÜK BİRADERİN GÖZÜ SENDE, yazılıydı (Orwell, 2010, s. 9).

“Büyük Birader’in gözü sende” cümlesi, bireyler üzerinde bir baskı oluşturarak edimlerini kısıtlama ve disipline etme sürecini ortaya çıkarmaktadır. Bu cümle yazmasa bile kullanılan resim, nereye giderlerse gitsinler insanları gözetliyor olduğu şeklinde bir bilgi üretmektedir. Zira romanın başkahramanı Winston Smith, Büyük Birader’in resimlerinin her yerde olma durumunu şu şekilde betimler:

Paraların üzerinde, pullarda, kitap kapaklarında, bayraklarda, posterlerde, sigara paketlerinde, her yerde, sizi izleyen gözler ve sizi sarıp sarmalayan bir ses [...] Uyurken ya da uyanırken, çalışırken ya da yemek yerken, içeride ya da dışarıdayken, banyoda ya da yataktayken, fark etmezdi, kaçamazdınız. Kafatasınızın içindeki birkaç santimetre küp dışında, hiçbir şey size ait değildi (Orwell, 2010, s. 31).

Gerek tele ekranlardan yapılan sürekli yayınlar gerekse de her yerde bulunan resimler, bireylerin zihinlerini işgal etmekte ve onları edilgen birer sürüye dönüştürmektedir. Tele ekranlar ve resimlerden bir kaçış yolu olmadığını düşünerek, zamanla disiplin altında yaşamaya alışan ve iktidarın ürettiği her çeşit bilgiyi kolaylıkla içselleştiren bir toplum meydana gelmektedir.

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört’te diğer bir önemli disiplin mekanizması ise dildir. Bilgi üretiminden bağımsız düşünilemeyen dil, zihinsel bir denetleme ve baskı aracı olarak kullanılmaktadır. Yenikonuş adı verilen yeni bir dil yaratılarak gereksiz sözcükler atılmakta, bazı kavramlar dilde ifade bulamadığı için düşüncede de oluşmamaktadır. Böylece, zihinler, düşünceler ve fikirler de denetlenerek uç seviyede bir disiplin politikası geliştirilmektedir. Romanda yenikonuşun amacı şu cümlelerle ifade edilir; “yenikonuşun tüm amacının, düşünme sınırlarını daraltmak olduğunu görmüyor musun? Sonunda düşünce suçunu olanaksızlaştıracağız, çünkü en sonunda, onu anlatacak sözcükler kalmayacak” (Orwell, 2010, s. 52). Başka bir yerde de şöyle belirtilir; “yenikonuşun amacı yalnızca dünya çapında bir tanımlar ortamı ya da İngsos’un⁶ izlerlerine uygun düşünsel alışkanlıklar sağlamak değil, aynı zamanda düşüncenin tüm biçimlerini olanaksız kılmaktır” (Orwell, 2010, s. 259). Mekanizma çift taraflı işlemekte; bir yandan yasaklanan davranışları betimleyen kelimeler dilden çıkarılarak artık ifade edilemez hâle getirilmekte diğer yandan da baskı kurulan edimler zamanla körelerek yok olmakta ve onları tasvir eden sözcüklere de artık gerek kalmamaktadır. Bunun bir örneği ‘özgür’ kelimesinde görülmektedir; “özgür sözcüğü, ‘siyasal özgürlük’ ya da

⁶ İngsos, Okyanusya’yı yöneten partinin adıdır.

düşünce özgürlüğü olarak artık kullanılmıyordu, çünkü ne siyasal özgürlük ne de düşünce özgürlüğü kalmıştı; bu nedenle kavram bile olsalar artık onları adlandırmak gereksizdi [...] Yenikonuş düşünce alanının genişlemesi için değil daralması için tasarlanmıştı” (Orwell, 2010, s. 260).

Dil ile bağlantılı bir başka disiplin yöntemi ise çiftdüşün adı verilen “insanın iki çelişik düşünceyi aynı anda kabullenmesidir” (Orwell, 2010, s. 188). Çiftdüşünün en önemli örneği ise partinin üç sloganıdır; “savaş barıştır, özgürlük köleliktir, bilgisizlik kuvvettir” (Orwell, 2010, s. 11). Oksimoronik ifadeleri barındıran bu sloganlar, zihinleri işlemez hâle getirmekte ve sonrasında da artık hiçbir şey sorgulanmamaya başlanmaktadır. Partinin sloganlarına benzer şekilde Okyanusya’daki bakanlıklar da isimleriyle çelişik faaliyetler yapmaktadırlar. “Barış Bakanlığı savaşla, Doğruluk Bakanlığı yalanla, Sevgi Bakanlığı işkence ve zulümle, Bolluk Bakanlığı herkesi aç bırakmakla uğraşır” (Orwell, 2010, s. 190). Bunun neden böyle yapıldığı ise şöyle açıklanmaktadır: “Bu çelişkiler bir kaza sonucu değildir, ne de basit bir ikiyüzlülüktür. Bunlar bilinçli olarak çiftdüşün’ün uygulanmasıdır. Gerçekte iktidar, ancak karşıtların uzlaştırılması yoluyla sonsuza dek elde tutulabilir” (Orwell, 2010, s. 190). Karşıtları bir araya getirerek zihinsel bir tutulma yaştan iktidar, böylece dili kullanarak ürettiği bu bilgilerle egemenliğini devam ettirmeyi hedeflemektedir. Toplum bu çelişik ifadelerle alıştıktan, artık diğer çelişkileri sorgulamayacak ve iktidarın hâkimiyeti pekişecektir. İktidarın güç isteğini romanda yer alan şu cümleler özetlemektedir:

Parti yalnızca kendisi için güç ister. Bizi ilgilendiren başkalarının iyiliği değil, yalnız ve yalnız iktidardır. Servet, lüks, uzun ömür ya da mutluluk değil, yalnızca iktidardır [...] İktidar araç değil, amaçtır. Kimse bir devrime bekçilik etmek için diktatörlük kurmaz; devrim diktatörlüğü kurmak için yapılır. Baskı kurmanın amacı baskı kurmaktır. İşkencenin amacı işkencedir. İktidarın amacı iktidardır (Orwell, 2010, s. 230).

İktidar-Bilginin Meşrulaştırılması: Değiştirilen Geçmiş ve Zayıflatılan Bellekler

İktidarların bilgi üreterek bunu kendi egemenliklerini meşrulaştırma amacıyla kullanımlarının bir diğer aracı ise gündemde olan bilgileri destekleyici rasyonelleştirme yöntemleri kullanmalarıdır. Foucault’nun (2016) da belirttiği gibi “rasyonelleştirme iktidar üzerinde aralıksız olarak çalışır ve spesifik biçimler alır” (s. 55). Her iki romanda da iktidarın ürettiği bilgiler rasyonelleştirilirken onlarla çelişen geçmişe dair bilgiler de değiştirilmekte ve böylece zamanla zayıflayan, güvenilmez bellekler yaratılmaktadır.

Roman boyunca, Squealer’ın üzerinde durduğu ve çarpıtılan bilgilere dayanan bütün kanıtlarını üzerine bina ettiği en önemli argümanı “belleğin yanıltıcı olduğunu söyleyerek” (Orwell, 2008, s. 113) diğer hayvanları hep yatıştırmayı başarmasıdır. Gerçekliği yansıtmayan sözlü kanıtlarla; bazı durumların aslında öyle olmadığı, yanlış hatırlandığı veya iyi hatırlansa bile ustalıklarla bunun tam aksini insanlara kabul ettirecek bilgiler sunulması ve sözde ispatlanmasıyla toplumun çarpıtılan gerçekliklere inanması sağlanır. İktidarların, yaptıklarını meşru gösterme amacıyla bilgi üretme ediminin bir örneği, hayvanların çiftliği ele geçirdikten sonra duvara yazdıkları yedi emirden dördüncüsü olan “hiçbir hayvan yatakta yatmayacak” (Orwell, 2008, s. 40) emrini ihlal eden domuzların bunu diğer hayvanlara açıklaması için gönderdikleri sözcü Squealer’ın hayvanların hafızalarının zayıflığına güvenerek yeni bir bilgi

üretmesi ve gerçekliği çarpıtmıştır. Squealer domuzların yatakta yatmalarını şu şekilde meşrulaştırır:

[...] biz domuzların çiftlik evindeki yataklarda yattığımızı duymuşsunuz [...] Umarım, yatağı yasaklayan bir buyruk olduğunu sanmıyorsunuzdur! Yatak, yatıp uyunan yerdir. Böyle bakıldığında, ağıldaki saman yığını da yatak sayılır. Buyrukta [...] çarşaf yasaklanıyordu. Biz de çiftlik evinin yataklarındaki çarşafı kaldırdık, battaniyelerle yatıyoruz [...] Ama inan bana, bugünlerde bir sürü konuda kafa patlatmak zorunda kalan bizler için bir yatak çok görülmemeli [...] Görevlerimizi yerine getiremeyecek kadar yorgun düşmemizi istemezsiniz herhalde. Hiç sanmıyorum ki, içinizde Jones'un geri dönmesini isteyen olsun! (Orwell, 2008, s. 83).

Squealer'ın kanıtları zaman zaman bilimsel gerçekler olduğunu söylediği verilere, kimi zaman da ele geçirilen belgelere dayanır. Örneğin, diğer hayvanlardan farklı olarak süt ve elmalar sadece domuzlara ayrılmaktadır. Squealer bunu şu şekilde meşru hâle getirir:

Umarım, biz domuzların bunu bencilliğimizden, ayrıcalık düşkünlüğümüzden yaptığını sanmıyorsunuzdur. Aslında çoğumuz süt ve elmadan hoşlanmayız. Ben de hoşlanmam. Bu elmalara el koymamızın tek bir amacı var, o da sağlığımızı korumak. Sütte ve elmada domuzların sağlığı açısından kesinlikle gerekli olan bazı maddeler var. Bilim bunu kanıtlamıştır, yoldaşlar. Biz domuzlar düşün emekçisiyiz. Bu çiftliğin tüm yönetim ve düzeninden biz sorumluyuz. Gecemizi gündüzümüze katarak, sizin sağlığınızı koruyoruz. Bu sütleri sizin uğruna içiyor, bu elmaları sizin uğruna yiyoruz (Orwell, 2008, s. 51).

Bu durum, iktidarların topluma kabul ettirmeye çalıştıkları olayları bilimsel bilgi kisvesi altında empoze etmeye çalışmalarına benzetilebilir. Böylece Foucault'nun bilgi-iktidar kavramındaki rasyonelleştirmenin bir örneği görülmektedir. Diğer bir örnekte ise, sakatlanan at Boxer'ın, üzerinde at kasabı yazan bir arabaya bindirilip götürüldüğünü gören hayvanları Squealer yatıştırılmaktadır:

Boxer götürüldükten sonra çiftlikte saçma ve aşâğılık bir söylenti yayıldığını duymuştu. Söylentiye bakılırsa, bazı hayvanlar Boxer'ı götüren arabanın üzerinde 'At Kasabı' yazdığını görmüşler ve hemen Boxer'ın kesilmeye gönderildiği sonucuna varmışlardı. Bir hayvanın bu kadar salak olması inanılır gibi değildi. Ter ter tepiniyor, öfkeyle bağıyordu. Sevgili Önderleri Napoléon Yoldaş'ı hiç mi tanımıyorlardı? Napoléon Yoldaş, hiç böyle bir şeye göz yumarmıydı? Oysa işin aslı çok basitti. Eskiden bir at kasabının kullandığı araba, kısa bir süre önce baytar tarafından satın alınmış ama baytar arabanın üstündeki yazıyı silmeye vakit bulamamıştı. Sorun buradan kaynaklanıyordu (Orwell, 2008, s. 139).

Squealer'ın onlara doğru bilgi verdiğinden hiçbir zaman şüphelenmeyen hayvanlar, iktidar tarafından üretilen bilgileri kabul edip onaylayarak içselleştirmektedir. Bu duruma yönelik, her zaman iktidarın yanında olan ve onun söylemlerini pekiştirerek zihinlerde yer etmesini sağlayan bir grup da bulunmaktadır. *Hayvan Çiftliği*'nde koyunlar, ne zaman bir itiraz gelse ya da tatminsizlik oluşsa hep bir ağızdan çiftliğin ilke sözü olan "dört ayak iyi, iki ayak kötü" (Orwell, 2008, s. 63, 71, 80, 107, 131) şeklinde melemeye başlamakta ve sorgulamaların önünü keserek gündemi değiştirmektedirler.

Romanda diğer bir örnek ise; komşu çiftlik sahipleriyle ticaret yapmaya başlayan yönetici domuzların, diğer hayvanların "İnsanlarla asla iş yapılmayacak! Asla ticarete girilmeyecek!

Asla para kullanılmayacak!” (Orwell, 2008, s. 80) gibi çeşitli kararlar alındığını hatırlamaları üzerine gelişmektedir. Squealer tekrar devreye girip onları ikna eder:

İnandırıcı bir dille, aslında ticaret yapılmaması ve para kullanılmamasına ilişkin hiçbir karar alınmadığını, dahası böyle bir kararın önerilmesinin bile söz konusu olmadığını anlattı. Bütün bunlar, büyük bir olasılıkla Snowball’un ilk başlarda yaydığı yalanlardan kaynaklanan bir hayal ürünüydü. Squealer, bazılarının kafalarındaki kuşkuların gene de dağılmadığını fark ederek, kurnazca sordu: ‘Bu, sakın düşünüzde gördüğünüz bir şey olmasın, yoldaşlar? Böyle bir kararın belgesi var mı? Bir yerde yazılı mı?’ Gerçekten de, ortalıkta böyle bir yazılı belge bulunmadığından, hayvanlar yanıldıklarını kabullenmek zorunda kaldılar (Orwell, 2008, s. 81).

Snowball’un geliştirdiği yel değirmeni yapma fikrine başından beri karşı olan Napoléon, Snowball’u çiftlikten kaçırttıktan üç hafta sonra fikrini değiştirerek yel değirmeni yapılmasına karar verdiğini diğer hayvanlara ilan eder (Orwell, 2008, s. 73). Bu fikir değişikliğini hayvanlara meşru gösterme işini yine Squealer bilgileri ustalıkla üreterek gerçekleştirir:

Squealer, öteki hayvanlara, Napoléon’un yel değirmeni tasarısına aslında hiçbir zaman karşı çıkmadığını anlattı. Tam tersine, bu tasarımı ilk savunan Napoléon olmuştu; nitekim, Snowball’un barakanın döşemesine çizdiği tasarımlar, aslında Napoléon’un dosyaları arasından çalınmış olan çizimlerdi. Yel değirmeni, gerçekte, onun düşüncesinden doğmuştu. Hayvanlardan biri sormadan edemedi: ‘Onun düşüncesinden doğmuştu da, Napoléon neden o kadar şiddetle karşı çıkmıştı yel değirmenine?’ Squealer’ın yüzünde şeytansı bir anlatım belirdi: ‘Napoléon Yoldaş kurnazca davrandı,’ dedi. ‘Snowball, tehlikeli biriydi, herkese kötü örnek oluyordu. Napoléon Yoldaş da, ondan kurtulmak için yel değirmenine karşıymış gibi göründü.’ Squealer’a bakılırsa, artık Snowball ortadan kalktığına göre yel değirmeni tasarısı rahatça uygulamaya konulabilirdi. İşte, taktik diye buna derlerdi [...] Hayvanlar, ‘taktik’ sözcüğünden pek bir şey anlamamışlardı doğrusu; ama Squealer o kadar inandırıcı konuşuyordu...ki, Squealer’ın açıklamasını daha fazla karşı çıkmadan kabul ettiler (Orwell, 2008, s. 73-76).

Çiftlikteki hayvanlar kendileri için çalışıp çabalamakta; ancak ürettikleri ürünler domuzlar tarafından satılarak ticari bir meta hâline getirilmektedir. Bunun sonucunda da hayvanların tükettikleri ürünlerin miktarı her geçen gün düşmektedir. Ayrıca çiftliğin iyi idare edilememesi ve domuzların çıkarına olacak şekilde düzenlenen uygulamalar dolayısıyla üretim istenilen düzeyde olamamaktadır; fakat Squealer, “pazar sabahları, ayağıyla tuttuğu uzun bir kâğıt parçasından birtakım rakamlar okuyarak, çeşitli gıda maddelerinin üretiminin yüzde iki yüz, yüzde üç yüz, yüzde beş yüz arttığını” (Orwell, 2008, s. 109) açıklar. Hayvanlar, iyi beslenemediklerini fark etmelerine rağmen, onlara sunulan bu rakamlar, içinde buldukları zor duruma karşın yaşama tutunmalarına olanak verir; “Squealer’ın sıraladığı rakamlarla [...] ara sıra da olsa, açıklıklarını unutabiliyorlardı” (Orwell, 2008, s. 131). Burada da domuzların sözcüsü olan Squealer’ın yeteneği tekrar ortaya çıkar ve gerçeği yansıtmasa da belgelerle konuşmanın, kanıtlar getirmenin toplumu nasıl etkilediğinin bir yansıması görülmüş olur. Gündelik hayatta insanlara sunulan bilgilerde kanıtların ve tekrarların önemi aşikardır. Yönetenlerin yönetilenleri idare etmek, herhangi bir huzursuzluğa meydan vermemek için başvurduğu bu propaganda şeklinde, insanlar onlara sunulan bilgileri, eğer bu bilgiler az da olsa bir kanıt içeriyorsa, kabul etme ve onun üstünde düşünmeme eğilimi taşırlar. Ayrıca, tekrar yönteminin işlevi de yine buradan kaynaklanır; bir şey çok tekrar ediliyorsa demek ki doğrudur ya da buna inanmak gerekir mantığı yerleşik bir durum olagelmiştir. Üretilen bilgilerin

propagandası yapılırken kullanılan dil ve kelimeler de çok önemlidir; kanıtların veya tekrarların işe yarar olmasında katkısı büyüktür. *Hayvan Çiftliği*'nde de Squealer dili incelikle kullanır:

Squealer gönüllere su serpmeyi çok iyi beceriyordu [...] (Squealer, hiçbir zaman 'kısmı' sözcüğünü kullanmıyor, 'yeniden ayarlama' demeyi yeğliyordu) [...] Rakamları en küçük ayrıntısına kadar, tiz bir sesle hızlı hızlı okuyarak, Jones'un dönemine oranla daha çok yulaf, daha çok ot ve daha çok şalgam yediklerini, çalışma saatlerinin daha aza indirildiğini, içme sularının daha nitelikli olduğunu, daha uzun yaşadıklarını, ölen yavruların sayısında büyük bir azalma görüldüğünü, ahırlarda daha fazla saman bulunduğunu ve eskisi kadar pirenemediklerini bir bir ortaya koyuyordu. Hayvanlar, ne dese inanıyorlardı (Orwell, 2008, s. 128).

Örnekte de görülebileceği gibi, dilin nitelikli kullanımı propagandayı etkili bir biçimde yapabilmek ve böylelikle de iktidarı kuvvetlendirmek açısından önemli olmaktadır. Aynı zamanda bu durum, insanların belleğinin zayıflamasına ve yaşanan olayların aslında yaşanmamış olduğuna inanma eğilimini güçlendirmeye de yaramaktadır. Üretilen bilgiler ve bunun propagandasını yapan araç o kadar etkili ve işlevsel konumdadır ki, toplum bunun aksini düşünemez hâle gelir. *Hayvan Çiftliği*'nde Napoléon'un bazı hayvanları Snowball ile iş birliği yaptıkları gerekçesiyle idam ettirmesi üzerine, çiftliği ele geçirdikleri ilk günlerde duvara yazdıkları ve uyulması zorunlu yedi emir⁷ akıllarına gelir. Bu emirlerin altıncısına göre "hiçbir hayvan başka bir hayvanı öldürmeyecek"tir (Orwell, 2008, s. 40). Hatırladıkları emirin doğru olarak zihinlerinde kalıp kalmadığını teyit etmek için yazıları okumaya gittiklerinde altıncı emirin şu şekilde olduğunu görürler; "hiçbir hayvan başka bir hayvanı *sebepsiz yere* öldürmeyecek" (Orwell, 2008, s. 108). Bunun neticesinde şöyle düşünürler: "Anlaşılan, sebepsiz yere sözcükleri her nasılsa hayvanların belleğinden silinmişti. Demek, Altıncı Emir çığnemiş değildi; çünkü Snowball'la birlik olan hainler sebepsiz yere öldürülmemişlerdi" (Orwell, 2008, s. 108). Değişen emir sadece altıncısı değildir, beşinci emir de değişmiş "hiçbir hayvan içki içmeyecek!"ten "hiçbir hayvan aşırı içki içmeyecek" (Orwell, 2008, s. 126) hâline dönüşmüştür. Romanın sonunda, eskiden yedi tane olan emirler tek bir emire indirgenerek "BÜTÜN HAYVANLAR EŞİTTİR AMA BAZI HAYVANLAR ÖBÜRLERİNDEN DAHA EŞİTTİR" şeklinde iktidarın meşruiyetinin yansıtaç bir forma bürünmüştür (Orwell, 2008, s. 147). Emirlerden ayrı olarak koyunların sürekli tekrar ettikleri "dört ayak iyi, iki ayak kötü" cümlesi de "dört ayak iyi, iki ayak daha iyi!"ye kaçınılmaz bir biçimde dönüşmüştür (Orwell, 2008, s. 146). Cümle böyle bir evrilme geçirerek hâlihazırdaki durumu meşrulaştırılmak zorundadır; zira iktidar konumundaki domuzlar artık iki ayak üzerinde yürümeye, insanlar gibi giyinmeye başlamışlar, radyo alıp gazete ve dergilere abone olmuşlardır (Orwell, 2008, s. 147). Bu durum artık hiçbir hayvanı hayrete düşürmemektedir ve dolayısıyla iktidarın ürettiği, propagandasını yaparak rasyonelleştirdiği bilgiler dolaşımdadır ve görevlerini yerine getirmektedirler. İktidar kimin eline geçerse onu dönüştürmekte ve ürettikleri bilgilerle de konumlarını sağlamlaştırmaktadır. İnsanlarla birlikte yemek yiyen domuzları pencereden seyreden diğer hayvanlar "bir domuzların yüzlerine bir insanların yüzlerine bakıyor; ama onları birbirlerinden ayırt edemiyorlardı" (Orwell, 2008, s. 158).

⁷ Yedi emir şu şekildedir; 1. İki ayak üstünde yürüyen herkesi düşman bileceksin 2. Dört ayak üstünde yürüyen ya da kanatları olan herkesi dost bileceksin. 3. Hiçbir hayvan giysi giymeyecek. 4. Hiçbir hayvan yatakta yatmayacak. 5. Hiçbir hayvan içki içmeyecek. 6. Hiçbir hayvan başka bir hayvanı öldürmeyecek. 7. Bütün hayvanlar eşittir.

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'te de iktidarın ürettiği bilgileri, geçmişteki bilgileri unutturarak meşrulaştırması ve bellekler üzerinde egemenliğini kurması *Hayvan Çiftliği*'nden farklı değildir. Okyanusya devletinin savaştığı ve müttefik olduğu ülkeler konusunda sürekli bir farklılaşma yaşanmakta, fakat topluma bu boyutta herhangi bir değişiklik olmadığı savaşılan veya müttefik olunan ülkenin hep aynı olduğu bilgisi verilmektedir. Belleğinde geçmişe dair az miktarda bilgi kalan Winston ise bu bilgileri sorgulamaktadır:

[...] şu anda, 1984 yılında [...] Okyanusya, Avrasya ile savaşıyordu ve Doğu Asya ile müttefikti. Ne resmen, ne de özel olarak bu üç devletin, daha önce başka bir biçimde kümeleşmiş oldukları kabul edilmiyordu. Aslında, Winston'ın çok iyi bildiği gibi, daha dört yıl önce, Okyanusya, Doğu Asya ile savaşıyordu ve Avrasya ile müttefikti (Orwell, 2010, s. 36-37).

Diğer bir örnekte ise halka yönelik bir konuşma yapan görevliye iletilen yazıyla birlikte görevli konuşmasını değiştirerek Okyanusya'nın Doğu Asya'yla savaşmakta olduğunu ve aslında da şu ana kadar hep Doğu Asya'yla savaştığını iddia eder (Orwell, 2010, s. 159). Böylece, bunun aksini bildiren geçmişteki tüm bilgiler düzeltilmelidir; “geçen beş yılın tüm siyasal yayınlarının önemli bir kısmı, geçerliliğini yitirmişti. Her tür kayıtların, gazetelerin, kitapların, kitapçıkların, filmlerin, ses banilerinin, fotoğrafların [...] tümünün, yıldırım hızıyla yeniden üretilmeleri gerekiyordu” (Orwell, 2010, s. 159). Örnekten açıkça görülebildiği gibi iktidarın ürettiği bilgiye ters düşecek herhangi bir bilgiye yer verilmemekte ve hatta bu bilgi geçmişte dahi olsa geriye dönük bir temizleme ve yeniden bilgi üretim işlemi yapılmaktadır. Burada, Foucault'nun ileri sürdüğü gibi bilginin iktidardan ayrı olamayacağı tekrar ortaya çıkmaktadır. İktidarın bilgileri değiştirme faaliyetinin vahametini Winston şöyle betimler:

Eğer Parti geçmişe el atıp bu ya da şu olay hiçbir zaman olmadı diyebiliyorsa, kuşkusuz bu, işkence ve ölümden çok daha korkunçtu [...] Eğer Partinin söylediği yalanları herkes onaylıyor, tüm kayıtlar aynı masalı anlatıyorsa, o halde, yalan tarihe geçiyor ve gerçek oluyordu. ‘Geçmiş denetleyen,’ diyordu Parti sloganı, ‘geleceği de denetler; şu anı denetleyen, geçmiş de denetler’ (Orwell, 2010, s. 37).

Burada önemli bir ayrıntı dikkat çekmektedir; partinin sloganı olan “geçmiş denetleyen, geleceği de denetler; şu anı denetleyen, geçmiş de denetler” ifadeleri bilgi ve iktidarın birbirlerine içkin olma durumunu gözler önüne sermektedir. Geçmiş, bu anı ve geleceği denetleme uygulaması, ancak bilgi üreterek, rasyonalize ederek, propaganda yaparak ve üretilen bilgileri uygun yerlerde kullanarak gerçekleştirilebilir. Bu sebeple, iktidarlara bilgi üretme ve topluma dağıtma araçlarını ellerinde bulundurarak hâkimiyetlerini güvence altına almak istemektedirler.

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'te, iktidarın bilgi üretimiyle ilgili diğer bir örnekte ise tarih kitaplarında uçakların parti tarafından icat edildiğinin yazmasıdır. Hâlbuki Winston, “çocukluğundan bu yana, uçakların var olduğunu biliyordu. Ama hiçbir şeyi kanıtlayamazdınız, çünkü elde tek bir kanıt bile yoktu” (Orwell, 2010, s. 39). Geçmişe dair bütün bilgiler değiştirilmiş ve iktidarın kendi menfaatine uygun hâle getirilmiştir. Yakın geçmişe dair çarpıtmalar da çok kolay bir şekilde yapılabilen ve insanların belleğiyle bütünüyle oynanmaktadır; “söylenişine göre, çikolata tayıyını haftada yirmi grama çıkardığı için, Büyük Biradere teşekkür gösterileri yapılmıştı. Oysa daha dün, tayıyını yirmi grama indirmişlerdi” (Orwell, 2010, s. 57). Bir başka örnekte tele ekranlardan yapılan her şeyin daha iyi olduğu yönündeki propagandanın göze çarpmaktadır:

Gece gündüz, tele ekranlar, insanların bugün daha çok besin, giyecek bulduğunu, daha iyi konutlara, daha iyi eğlence koşullarına kavuştuklarını kanıtlamaya çalışan istatistiklerle kulakları tırmalayıp duruyordu - herkes elli yıl öncesine oranla daha uzun yaşıyor, daha az çalışıyordu, herkes daha sağlıklı, daha güçlü, daha mutlu, daha zeki ve daha iyi eğitilmişti. Bu sözlerin ne yanlışlığı ne de doğruluğu kanıtlanabilirdi (Orwell, 2010, s. 70-71).

Geçmiş ile olan bağlantı o kadar kopmuştur ki insanlar artık neyin doğru neyin yanlış olduğunu teyit edecek bir başvuru mercii ve gerçeklikten yoksun durumda kalmaktadırlar.

Sonuç Yerine

Bilginin üretimi, nasıl ve kim tarafından üretildiği sorunsalı her zaman gündemini korumakta ve bilginin iktidardan bağımsız bir düzlemde şekillenemediği gerçeğine ulaşılmaktadır. Sosyolojinin alt dallarından biri olan bilgi sosyolojisi, bilginin oluşturulması, tarihsel-toplumsal şartlarla girdiği etkileşim gibi konulara odaklanarak bilginin arkasındaki hakikatlere ulaşma çabasının bir neticesidir. Bilgi ve iktidar arasındaki ilişkiye yaptığı vurgu kapsamında bilgi sosyolojisi içerisinde önemli bir düşünür olarak öne çıkan Michel Foucault'nun fikirleri, bilginin üretimi konusunda verimli veriler sağlayarak bilginin üretim sürecinin ortaya çıkarılması ve iktidar ilişkilerinin deşifre edilmesi açısından kılavuz işlevi görmektedir.

George Orwell, yaşadığı dönem içerisinde tecrübe edilen savaşlar ve yaptığı görevler vesilesiyle toplumda hâkim olan iktidarlar ve onların denetim unsurlarını sorgulama çabasında olan bir yazardır. Romanlar, yazarların yaşam deneyimleri ve kültürel-toplumsal gerçekliklerinden ayrı düşünülemeyen metinler olarak birer sosyolojik inceleme nesnesidirler. Bu nedenle, toplumda deneyimlenen herhangi bir bilgi üretimi, yayılımı ve araçlarının edebî kurgularda nasıl yer aldığı, diğer bir ifadeyle yazarlar tarafından bunlara nasıl yer verildiğinin analiz edilmesi toplumsal realiteyi daha açık görebilmek için önemlidir. Yazdığı metinleri toplumsala etki eden iktidar mekanizmalarının işleyişini irdeleme aracı olarak kullanan Orwell, bir yandan kendi sosyo-kültürel şartlarının dinamiğiyle romanlarını kurgulamış, diğer bir yandan da romanlarında yarattığı distopik ortamlarla bilgi-iktidar ilişkisini okurların gözleri önüne sermiştir. Orwell'ın *Hayvan Çiftliği* ve *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı distopik romanlarında farklı karakterler aracılığıyla iktidarların bilgiyi nasıl ürettikleri, toplumsala nasıl yaydıkları, hangi araçları kullanarak bunu gerçekleştirdikleri ve bu bilgilerin bireyler üzerindeki etkileri yansıtılmaktadır.

Foucault'nun bilgi-iktidar üzerine şekillendirdiği görüşleri ışığında Orwell'ın *Hayvan Çiftliği* ve *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı romanlarını betimsel bir analizle değerlendiren bu çalışmada, her iki romanın gerek yazarın bilgi-iktidar düzleminde form alan kendi sosyo-kültürel birikiminin etkilerini taşıdığı gerekse de bu birikimin daha açık bir şekilde tahlil edilmesine olanak sunduğu varsayılmıştır. Yapılan çözümleme sonucunda, ilgili romanlarda, bilginin iktidarlar tarafından üretilerek propaganda ile dolaşıma sokulduğu ve bunun; düşman algısı, korku, gözetim ve denetim aracılığıyla disiplin altına alarak, bilgileri çarpıtma ve geçmişi değiştirme yöntemiyle rasyonelleştirerek yapıldığı bulgulanmaktadır. *Hayvan Çiftliği*'nde propaganda aracı olarak işlev gören Squealer isimli domuz, bu görevi kanıtlar ve sözlü tekrarlarla yapmakta; *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'te ise yenikonuş üzerinden bilginin üretimi ve tele ekranlar ile de topluma yayılımı gözlemlenebilmektedir. Ayrıca, üretilen bilgilerle bir

düşman algısı yaratılarak korkunun topluma hâkim olması sağlanmakta ve böylece bireyler gözetim ve denetimle disiplin altına alınarak, bilgileri çarpıtma ve geçmişi değiştirme yöntemleriyle de bir meşrulaştırma yapılmaktadır. Dolayısıyla, çalışmada öne sürülen varsayım, romanların incelenmesi ve verilen örneklerle doęrulanmıŐ, her iki romanın da bir yandan Orwell'ın kendi yaşadığı dönemin bilgi-iktidar gerçekliğinden yola çıkılarak kurgulandığı diğer yandan da yazarın sosyo-kültürel ortamındaki bilgi-iktidar ilişkisinin daha açık bir Şekilde analiz edilmesine olanak sunduğu sonucuna varılmıŐtır.

Kaynakça

- Altıparmak, İ. B., & Durakoğlu, A. (2021). ‘*Hayvan Çiftliği*’ adlı eseri bağlamında George Orwell’in tarihi ve sosyolojik tespitlerini değerlendirmek. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(3), 1910-1922. <https://doi.org/10.33206/mjss.875622>
- Amirdabbaghian, A., & Shunmugam, K. (2019). An inter-semiotic study of ideology on the book covers of Persian translations of George Orwell’s *Animal Farm*. *Ilha Do Desterro: A Journal of English Language, Literatures in English & Cultural Studies*, 72(2), 225-243. <http://dx.doi.org/10.5007/2175-8026.2019v72n2p225>
- Aşkaroğlu, V. (2018). İlkel insan ve diktatörlüğün kurulması: *Hayvan Çiftliği* ile *Karanlığın Yüreği* romanlarının karşılaştırması. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 37(37), 169-178. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.403235>
- Balcı, A. (2022). *Architectural psychology in utopias/dystopias: William Morris’s News From Nowhere, George Orwell’s Nineteen Eighty-Four and J.G. Ballard’s High Rise* [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Baykal, N. E. (2013). *Political and psychological aspects of submission in George Orwell’s Nineteen Eighty-Four* [Yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Bozkurt, K., Günay, A., & Çelik, R. (2018). *Hayvan Çiftliği* romanındaki ast üst ilişkilerinin efendi-köle diyalektiği bağlamında incelenmesi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi* (17. UIK Özel Sayısı), 319-332. <https://doi.org/10.18092/ulikidince.432156>
- Bölükmeşe, E., & Gülcan, A. (2020). George Orwell’in *Hayvan Çiftliği* adlı eserinde “öteki” ve “ötekileştirme”. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 6(39), 2731-2739. <http://dx.doi.org/10.31576/smryj.753>
- Buchowski, M., Kronenfeld, D. B., Peterman, W., & Thomas, L. (1994). Language, *Nineteen Eighty-Four*, and 1989. *Language in Society*, 23(4), 555-578. <https://doi.org/10.1017/S0047404500018194>
- Carpentier, M. C. (2014). The ‘dark power of destiny’ in George Orwell’s *Nineteen Eighty-Four*. *Mosaic: An Interdisciplinary Critical Journal*, 47(1), 179-94.
- Chomsky, N. (1997). *Media control: The spectacular achievements of propaganda*. Seven Stories Press.
- Claeys, G. (1985). The lion and the unicorn, patriotism, and Orwell’s politics. *The Review of Politics*, 47(2), 186-211.
- Çakır, G. (2014). *Hayvan Çiftliği*: Anti-komünizm propagandası mı bürokrasi eleştirisi mi? *Sosyologca*, 7, 307-320.
- Çelik, S. (2020). George Orwell’in *Hayvan Çiftliği* adlı eserinin satirik çerçevede incelenmesi. *Anasay*, 11, 209-226. <https://doi.org/10.33404/anasay.644696>
- Darmaz, V. (2009). *George Orwell’in “Animal Farm” ve “1984” adlı eserlerinin William Golding’in “Lord of the Flies” ve Joseph Conrad’ın “Heart of Darkness” isimli eserleri ile toplumsal yergi açısından karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Decker, M. J. (2007). George Orwell’s *1984* and political ideology. In Harold Bloom (Ed.), *George Orwell* (pp. 133-144). Chelsea House.
- Delany, P. (2011). Orwell on jura: Locating *Nineteen Eighty-Four*. *University of Toronto Quarterly*, 80(1), 78-88.
- Dikiciler, M. (2017). *Suppression of sexuality and gender in dystopias: George Orwell’s Nineteen Eighty-Four, Anthony Burgess’s The Wanting Seed and Iain Banks’s The Wasp Factory* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Dwan, D. (2012). Orwell’s paradox: Equality in *Animal Farm*. *ELH*, 79(3), 655-683.

- Eagan, J. L. (2007). Is authority in public administration separable from authoritarianism? Personalities, institutions, and resistance. *Administrative Theory & Praxis (Administrative Theory & Praxis)*, 29(1), 83-101.
- Ekiz, C. (2018). Distopik devletin biyopolitikası. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 13-31.
- Ergun, P. (2016). *Distopik romanlarda kitle iletişim araçlarının temsili: Cesur Yeni Dünya ve Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* [Yüksek lisans tezi, Yaşar Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Feder, L. (1983). Selfhood, language, and reality: George Orwell's *Nineteen Eighty-Four*. *The Georgia Review* 37(2), 392-409.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin doğuşu* (Çev. M. A. Kılıçbay). İmge. (Orijinal çalışma 1975 yılında yayımlandı.)
- Foucault, M. (2001). *Yapısalcılık ve postyapısalcılık* (Çev. Ü. Umaç & A. Utku, 2. baskı). Birey.
- Foucault, M. (2016). *Özne ve iktidar* (Çev. I. Ergüden & O. Akınhay, 5. baskı). Ayrıntı.
- Frodsham, J. D. (1985). The new barbarians: Totalitarianism, terror, and the left intelligentsia in Orwell's 1984. *World Affairs*, 147(3), 139.
- Gruenwald, O. (2013). The dystopian imagination: The challenge of techno-ütopia. *Journal of Interdisciplinary Studies*, 25(1/2), 1-38.
- Güleç, A. (2021). *Free will vs. state will: An inductive comparison of Nineteen Eighty-Four and Brave New World* [Yüksek lisans tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Hammond, J. R. (2000). *A George Orwell chronology*. Palgrave.
- Hunt, W. (2013). Orwell's commedia: The ironic theology of *Nineteen Eighty-Four*. *Modern Philology*, 110(4), 536-563.
- Kalelioğlu, M. (2018). *Analysis of George Orwell's Nineteen Eighty-Four narrative within the framework of literary semiotics theory* [Doktora tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Kearney, R. (2012). *Yabancılar, tanrılar ve canavarlar: Ötekiliği yorumlamak* (Çev. B. Özkul). Metis.
- Keskin, K. (2014). *An Althusserian study: Ideology and ideological state apparatuses and George Orwell's 'Nineteen Eighty-Four' and Oya Baydar's The General of the Garbage Dump* [Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Khdhir, S. H. (2018). *Techno-political paranoia in George Orwell and Thomas Pynchon* [Yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Kıyak, M. (2014). *Power and resistance as dystopian concepts: An analysis of George Orwell's Nineteen Eighty-Four and Kazuo Ishiguro's Never Let Me Go* [Yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Köseman, Z. (2016). Psychoanalytical outlook for Orwell's *Coming Up for Air*, *Animal Farm* and *Nineteen Eighty-Four*. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(3), 867-880.
- Lewis, J. (2011). Big brother is listening to you: The space of language in George Orwell's *Nineteen Eighty-Four*. *E-Teals: An e-Journal of Teacher Education & Applied Language Studies*, 2, 27-53.
- Miller, S. (2004). Orwell once more. *Sewanee Review*, 112(4), 595-619.
- Milner, A. (2009). Archaeologies of the future: Jameson's utopia or Orwell's dystopia? *Historical Materialism*, 17(4), 101-119.

- Müftüoğlu, M. C. (2015). *Edebiyat sosyolojisi çerçevesinde George Orwell'in distopya romanlarında toplum tasavvuru: 1984 ve Hayvan Çiftliği Örnekleri* [Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Orwell, G. (1970). *A collection of essays*. Mariner Books.
- Orwell, G. (2008). *Hayvan Çiftliği* (Çev. C. Üster, 16. baskı). Can. (Orijinal çalışma 1945 yılında yayımlandı.)
- Orwell, G. (2010). *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* (Çev. N. Akgören, 27. baskı). Can. (Orijinal çalışma 1949 yılında yayımlandı.)
- Örtem, Ö. (2017). Postyapısalcı kuram çerçevesinde George Orwell'in *Hayvan Çiftliği* üzerine metin analizi. *International Journal of Language Academy*, 5(8), 43-52.
- Özçelik, K. (2015). *The effects of totalitarianism as reflected in William Golding's Lord of the Flies and George Orwell's Animal Farm and Nineteen Eighty-Four* [Yüksek lisans tezi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Özpinar, E. (2023). *The meaning of ideology: A comparative analysis of George Orwell's Animal Farm and Yaşar Kemal's The Sultan of the Elephants and Red Bearded Lama Ant* [Yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Prettyman, B. Ö. (2019). *The changing face of dystopia represented in George Orwell's Nineteen Eighty-Four and Terry Gilliam's Brazil: A Cultural Materialist Study* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Rashid, K. M. S. M. (2017). *Memory in the age of "hearth and salamander" and "memory hole" memory and totalitarianism in Orwell's 1984 and Bradbury's Fahrenheit 451* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Resch, R. P. (1997). Utopia, dystopia, and the middle class in George Orwell's *Nineteen Eighty-Four*. *Boundary 2*, 24(1), 137-176.
- Rodden, J. (2007). Chronology. In John Rodden (Ed.), *The Cambridge companion to George Orwell* (pp. xii-xvi). Cambridge University Press.
- Rodden, J. (2010). Big rock (sugar) candy mountain? How George Orwell tramped toward *Animal Farm*. *Papers on Language and Literature*, 46(3), 315-341.
- Sahoo, B. K. (2016). George Orwell in our time. *Language in India*, 16(6), 145-156.
- Saleh, M. (2021). *A Foucauldian reading of power politics in Animal Farm and Lord of the Flies* [Yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Savaşan, A. (2019). *George Orwell'in "Bin Dokuz Yüz Seksen Dört" romanı ile Gâde es-Semân'in "Kevâbisu Beyrut" adlı romanında yabancılaşma olgusu* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Senn, S. (2015). All propaganda is dangerous, but some are more dangerous than others: George Orwell and the use of literature as propaganda. *Journal of Strategic Security*, 8, 149-161.
- Sesh, Y. (2021). *The depiction of hegemony in George Orwell's Animal Farm and William Golding's Lord of the Flies* [Yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Şahin, A. (2021). George Orwell'in *Hayvan Çiftliği* romanında din istismarı eleştirisi. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 7(2), 623-635. <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.905558>
- Talalweh, M. (2021). *The imperfect world: A comparative study of the materialist and dystopian vision of Orwell's Nineteen Eighty-Four and Kee Thuan Chye's 1984 here and now* [Yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Tanrıverdi, H. (1998). *Aldous Huxley's Brave New World and George Orwell's Nineteen Eighty-Four: Propaganda and force in two twentieth century British dystopias* [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Tuna, D. (2016). Bir yazınsal yapıt ve çevirileri üzerinden propaganda, ikna ve rıza söylemlerini okumak. *RumeliDE: Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 7, 87-106.

- Tuna, D. (2017). Satır aralarını gün yüzüne çıkarmak: Bir yazınsal yapıtta tarihten birkaç yaprak. *RumeliDE: Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 8, 50-85.
- Turna, M. (2020). *Hayvan Çiftliği* romanında alegori. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 4(1), 38-57. <https://doi.org/10.31465/eeder.694833>
- Ulutaş, N. & Aydın, İ. (2018). George Orwell'in eserlerinde gözetim toplumu ve iktidar eleştirisi. *International Journal of Language Academy*, 6(3), 1-11. <http://dx.doi.org/10.18033/ijla.3939>
- Vaninskaya, A. (2003). Janus-faced fictions: Socialism as utopia and dystopia in William Morris and George Orwell. *Utopian Studies*, 14(2), 83-98.
- Varricchio, M. (1999). Power of images/images of power in *Brave New World* and *Nineteen Eighty-Four*. *Utopian Studies*, 10(1), 98-114.
- Wanner, A. (1997). The underground man as big brother: Dostoevsky's and Orwell's anti-utopia. *Utopian Studies*, 8(1), 77-88.
- Wilson, J. H. (2011). "Brideshead" revisited in "*Nineteen Eighty-Four*": Evelyn Waugh's influence on George Orwell. *Papers on Language & Literature*, 47(1), 3-25.
- Yaseen, A. (2021). *Mimicry in George Orwell's Animal Farm and Chinua Achebe's Things Fall Apart: A postcolonial reading* [Yüksek lisans tezi, Karabük Üniversitesi]. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Yeo, M. (2010). Propaganda and surveillance in George Orwell's *Nineteen Eighty-Four*: Two sides of the same coin. *Global Media Journal: Canadian Edition*, 3(2), 49-66.